

Araştırma Makalesi

CULPA IN CONTRAHENDO SORUMLULUĞU

Aylin GÖRENER*

ORCID: 0000-0003-4751-2495

ÖZ

Culpa in contrahendo sorumluluğu Türk Hukukunda kanuni düzenlemeler içerisinde yer alan bir sorumluluk türü değildir. Kanunen düzenlenmiş bir sorumluluk yapısı da değildir. Bu sorumluluk türü ancak Yargıtay kararlarında ve doktrinde görülmektedir. Bu kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda ve hâkimin takdir yetkisiyle hakkaniyet gereğince, sorumluluk türü varlığını sürdürmektedir. Sözleşmenin kurulması aşamasında ve daha sonrasında söz konusu olmasının yanında dürüstlük kuralından kaynaklanan sonuçlarla koruma altındadırlar. Sözleşme kurulacağına dair haklı beklenti içerisine giren tarafın, karşı taraf nezdinde zararlarının tazmini sonucu ortaya çıkmaktadır ve bu sorumluluk asli edim yükümlüklerinden bağımsız borç ilişkisi olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmamızda culpa in contrahendo sorumluluğunun hukuk niteliğini hakkında bilgi vereceğiz.

Anahtar Kelimeler: Culpa in contrahendo sorumluluğu, sözleşme görüşmelerinden doğan sorumluluk, sözleşme görüşmeleri

Research Article

CULPA IN CONTRAHENDO RESPONSIBILITY

ABSTRACT

Culpa in contrahendo responsibility is not a responsibility type that is included in the legal regulations in Turkish Law. It is not a legally organized responsibility structure. This responsibility type can only be seen in Court of Appeal decisions and doctrines. In accordance with the information obtained from these sources and in accordance with the equity with the discretion of the judge, this responsibility type continues to exist. They are protected during the establishment phase of the contract and beyond, as well as the consequences of the integrity rule. It is the result of compensation of damages to the other party, which is within the reasonable expectation that the contract will be established, and this responsibility is called obligatio independent from the essential performance obligations. In this study, we will give information about the legal nature of the culpa in contrahendo responsibility.

Keywords: Culpa in contrahendo responsibility, responsibility arise from the contractual negotiations, contractual negotiations

* İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı, aylingorener@gmail.com. Received / Geliş tarihi: 18.04.2019 - Accepted / Kabul tarihi: 20.05.2019

1. GİRİŞ

Sözleşmeler bir anda kurulabilen işlemler değildir, sözleşmelerin kurulabilmesi için belli bir süre gerekmektedir.¹ Taraflar sözleşmenin kurulması, devam etmesi ve içerikleri hakkında karşılıklı iletişim içindedir. Sözleşmelerin kurulması ve devam etmesi için kurulan bu ilişkiler, sözleşmenin içeriğine ve niteliğine göre uzun veya kısa süreli müzakereler sonucunda oluşmaktadır.² Sözleşmelerin doğası gereği tarafların arasında Medeni Kanunu'nun 2. Maddesindeki³ dürüstlük ilkesi çerçevesinde bir güven ilişkisi bulunmaktadır. Dürüstlük ilkesi kuralı gereğince; sözleşmenin tarafları, tarafların yardımcıları ve dürüstlük kuralı gereğince koruma alanındaki üçüncü kişiler arasındaki şahıs ve malvarlığına ilişkin haklar korunmaktadır.

Taraflar arasında esas sözleşme kurulmadan önce yapılan müzakereler esasında her iki tarafın da karşılıklı yükümlülükleri doğmaktadır. Bu yükümlülükler neticesinde kurulacak sözleşmenin ifası sonucu doğacak edim yükümlülüğü kapsamında değildir. Edim yükümlülüklerinden bağımsız yükümlülükler niteliğindedir. Taraflar arasındaki davranış yükümlülüğünün sonucu olarak da güven sorumluluğu meydana gelmektedir.⁴

Taraflar güven sorumluluğu gereğince, tam ve eksiksiz bilgi verme, doğabilecek bazı zararlardan uzak tutma gibi yükümlülükleri bulunmaktadır. Sözleşmenin taraflarının bu kapsamdaki yükümlülüklerine aykırı davranışları halinde aralarındaki güven ilişkisi zedelenmektedir. Belirtilen yükümlülüklerine aykırı davranışta bulunan taraf, sözleşmeye güven ilkesi dolayısıyla sözleşmenin karşı tarafına verdiği zararlardan sorumlu tutulmaktadır.

2. *CULPA IN CONTRAHENDO* KAVRAMI

Culpa in contrahendo Alman Hukukunda 19. yüzyılın sonlarında doğmuş ve bu sebeple de 1800'lerde BGB'de yer almamıştır. İsviçre de aynı şekilde bu kavrama 1881 Borçlar Kanunu'nda yer vermemiştir. Bu kavram çok uzun süreler hem Alman hem İsviçre hem de Türkiye'de uygulama alanı bulamamıştır. Daha sonra Borçlar Reformundan sonra, akdi sorumluluk olarak kendine yer edinmiştir. Bu durum Almanya'da da gözden geçirilmesinin ardından Medeni Kanun'a eklenmiştir. Koruma yükümlülüğü, doğuş anına göre sözleşme sırasında veya sözleşme sonrasında olabileceği gibi, sözleşmenin kurulmasından önceki dönemde de ortaya çıkabilir ve bu sorumluluğa *culpa in contrahendo* denmektedir.⁵ Taraflar sözleşmeyi kurmak,

¹ Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, 2010, s.1083.

² Eren, **a.g.e.**, s.1083.

³ RG. T. 22.11.2001, Sayı:24607.

⁴ Rona Serozan, "**Culpa In Contrahendo ve Akdin Müspet İhlali-Edim Yükümlülüklerinden Bağımsız Borç İlişkileri**", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,(bt),s. 110.

⁵ Gökhan Antalya, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt 1**, Genel Kavramlar Sözleşmeden Doğan Borç İlişkileri, İstanbul, Legal Yayınevi, Birinci Baskıya Ek Tıpkı Baskı, 2016, s. 16.

birbirleriyle hukuki ilişkinin ilerlemesi amacıyla mülkiyet, malvarlığı ve buna benzer değerlerini paylaşmakta ve bunların diğer tarafça korunması gerektiği fikrini kabul etmektedir. Tarafların bu bilgilerinin korunmaması halinde güvenin boşa çıkmasından dolayı bu sorumluluk türü kendini gösterecektir.

Gerek sözleşme öncesinden gerek sözleşme sırasında görülen gerekse sözleşmeden sonra devam eden; bu yüzden edim yükümünden de bağımsız bir borç ilişkisidir.⁶ Bunun yanında sözleşme görüşmelerinin sebep belirtmeksizin tek taraflı olarak kesilmesi, aynı zaman da *culpa in contrahendo*nun temelini oluşturan bir irade özerkliğidir.⁷

Borç ilişkisinin var olabilmesi için birinci derece edim ve yan yükümlülüğünün bulunması zorunlu olmamakla beraber, edim yükümlülüğünü içermeyen ondan bağımsız borç ilişkisi de söz konusu olabileceği fikri hakimdir.⁸

Culpa in contrahendo sorumluluğu taraflar arasında müzakere ilişkilerine başlamalarından itibaren özel bağlantıdan dolayı doğan bazı yükümlülüklerin, kusurlu olarak ihmal edilmesiyle oluşan sorumluluktur.⁹ Gerçekten taraflar arasında özel bir bağlantıyla birlikte asli edim yükümlülüğünden ayrı farklı bir yükümlülük oluşmaktadır.¹⁰

Culpa in contrahendo sorumluluğu oluşmaya başlayan yeni kurumlardan biridir.¹¹ Bu sorumluluğun oluşabilmesi için herhangi bir akdin varlığının gerekli olmadığıdır.¹² Örneğin annesinin yanında markete giden kız çocuğu markette muza basıp kayıp düşerse, bu durumda sözleşme müzakerelerinin tarafı olmamasına rağmen kız da aynı annesi gibi zarar görmüşçesine, market sahibinden tazminat isteyebilmelidir. Bu durumda, üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme hükümlerine kıyasen, aynen arada bir sözleşme ilişkisi var da bu ilişki üçüncü kişiyi koruma kapsamına alıyor gibi, *culpa in contrahendo* yükümlülük borç ilişkisinden doğan koruma yükümlülükleri de sözleşme müzakerelerine yabancı üçüncü kişiyi koruma kapsamına alacaktır. Kız çocuğu da meydana gelen zararını, sözleşme hükümlerinin uygulanarak karşılanmasını talep edebilecektir. Burada tam anlamı ile üçüncü kişinin borç ilişkisinin tarafı haline gelmesi durumu söz konusudur. Ancak bu durum üçüncü kişinin lehinedir, onu daha fazla koruma altına almakta, aleyhine olan haksız fiil hükümleri yerine, daha lehe olan sözleşme hükümleri ile muhatap olmasını sağlamaktadır.¹³

⁶ Yasemin Durak, **Güven Sorumluluğu ve Culpa in contrahendo**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, yıl 2014, sayı:3,4, s:243.

⁷ Özgür Güvenç, **Culpa in Contrahendo Sorumluluğu Bağlamında Sözleşme Görüşmelerinin Kesilmesi**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s.364.

⁸ Gökhan Antalya, **a.g.e.**, s. 17.

⁹ Gökhan Antalya, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁰ Mustafa Alper Gümüş, **Türk İsviçre Borçlar Hukukunda Vekilin Özen Borcu**, 2001, s.113.

¹¹ Mustafa Arıkan, **Culpa in contrahendo sorumluluğu**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt 17, Sayı 1, s. 70, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2009. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/262715>

¹² Mustafa Arıkan, **a.g.m.** s. 70.

¹³ Burcu Kalkan Oğuztürk, **Güven Sorumluluğu**, İstanbul, Vedat Kitapçılık,1. Baskı, 2008, s.252.

Bununla beraber Türk Borçlar Kanunu¹⁴'nda *culpa in contrahendo* ve güven sorumluluğu hakkına buna ilişkin bir kural getirilmemiş olup, kabul edilen genel görüşe göre, taraflar aralarında geçerli bir sözleşme kurulmasa dahi, sözleşme girişimi ilişkisinin doğmasıyla birlikte, diğer tarafın zarar görmesini önlemek için karşılıklı özen göstermekle yükümlü olurlar. Özen gösterme yükümüne uymayarak diğer tarafın zarar görmesine yol açan taraf, sözleşme sorumluluğu kapsamında sorumlu olur.¹⁵

3. Culpa in Contrahendo'nun Hukuki Dayanağı

Bu sorumluluğun yasal dayanağı ve dogmatik yapısından dolayı yasal niteliğinin belirlenmesi oldukça zordur.¹⁶ Bununla beraber Türk ve İsviçre Hukukunda bu düzenlemenin olmayışından dolayı bu kuruma tamamen yabancı olduğumuz da söylenemez.¹⁷ Anılan bazı hukuki düzenlerde münferit bazı düzenlemelerin olduğu düşüncesi *culpa in contrahendo* sorumluluğunu kabul etmektedir.¹⁸ Culpa in contrahendo sorumluluğu dürüstlük kuralından doğduğu için, tarafların sözleşme görüşmesi aracılığıyla ilişki kurmaları yeterlidir. Sonradan sözleşmeden vazgeçmeleri veya sözleşmenin geçersiz olması, sorumluluğun borca aykırılığa dayanmasını önlemez.¹⁹

Bunun yanında Türk Hukuku ve yabancı hukuk sistemlerinde bu konu arasında *culpa in contrahendo* kavramının, genel anlayışı, kaynağı hakkında ikilikler mevcut değildir. TMK. M.2 uyarınca, kurulan borç ilişkisinden duyulan güvene aykırı hareket edilmesi *culpa in contrahendo* sorumluluğunu meydana getirmektedir.

Türk Hukukunda *culpa in contrahendo* özel olarak düzenlenmemiştir. Türk hukukunda TBK. m.3/II,5, 35, 217/III,229,561/II maddelerinde sözleşme görüşmelerine ilişkin düzenlemelere rastlanmaktadır.²⁰ Kanunda özel olarak düzenlediği hallerinden hareketle yapacağımız genelleme ile TBK. m.2 dürüstlük kuralını esas alan güven ilişkisinden kaynaklanan sözleşmesel bir özen yükümlülüğü olduğunu söyleyebiliriz.²¹ Bu yükümlülüğün yasal dayanağının bulunması ve onun sözleşmeden bağımsız olması, onu sözleşmeden ayrı bir kanundan doğan bir borç ilişkisi yapmaz.²²

¹⁴ RG. T. 11.1.2011, Sayı:27836.

¹⁵ Hüseyin Hatemi ve Emre Gökyayla, **Borçlar Hukuku Genel Hüküm**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 4. Bası, 2017, s. 302.

¹⁶ Antalya, **a.g.e.**,s. 187.

¹⁷ Sabahattin Yürekli, **İş Hukukunda Sözleşme Görüşmelerinden Doğan Sorumluluk (Culpa in contrahendo)**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı, s.543-544, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/97941>

¹⁸ Yürekli, **a.g.m.**,s.544

¹⁹ Turgut Öz, Kemal Oğuzman, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, Vedat Kitapçılık., s.38.

²⁰ Antalya, **a.g.e.**, s. 193.

²¹ Antalya, **a.g.e.**, s. 193.

²² Antalya, **a.g.e.**,s. 193.

Ayrıca Borçlar Kanunu içerisinde barındırdığı bazı münferit hükümler sayesinde, önemli sebeplerin varlığı halinde, taraflardan birine sözleşmeyi tek taraflı olarak ileriye dönük feshetme hakkı ya da hâkim tarafından sona erdirilmesi talep hakkı da tanımıştır.²³

Bu sorumluluğun hukuki dayanağının yanında, bu dayanaklar güven ilişkisinden kaynaklanmakta olup, münferit ilişkide hukuken tarafın beklediği özel bir güven değildir, bu herkesin bekleyebileceği bir güvendir.²⁴

4. *CULPA IN CONTRAHENDO* HALLERİ

a. Kanunda Düzenlenmiş Haller

6098 sayılı TBK. ve 4721 sayılı TMK. içerisinde bu sorumluluk hallerini düzenleyen özel bir kanun maddesi bulunmamakla beraber, doktrin ve uygulamalardan, hâkimin takdir yetkisinden, bunun yanında hukuki işlemlere uygun özel hükümler geliştirilebilir.

1. Kendi Kusuru ile Hataya Düşen Tarafın, Akdin İptal Edilmesinden Dolayı Karşı Tarafın Uğradığı Zararlardan Sorumluluğu (TBK. M.35)

Borçlar Kanunu m.35'e göre, hata nedeniyle sözleşmeyi iptal eden taraf, hatadan kaynaklanan kusurun, sözleşmenin gereği tazmin etmekle yükümlüdür. Hâkim takdir yetkisinden dolayı daha fazla tazminata da hükmedebilir. Türk Borçlar Kanunu m. 39'a göre düzenlenen yaptırım için şu sonuca varılmaktadır, fakat bunun dışında iradesi bozuk olan tarafı bağlamakta, iki tarafı borçlandırmamaktadır.

2. Temsil Edilen Kişinin Sorumluluğu (TBK. m.44)

Temsil edilenin sorumluluğunun ne kadar *culpa in contrahendo* sorumluluğu olarak düşünülse de temeli güven sorumluluğuna dayanmaktadır. *Culpa in contrahendo* sorumluluğu ve güven sorumluluğu hakkındaki fikirler çok kalın çizgilerle belirtilmemiştir. Bu açıdan aralarındaki farklılıkların açıkça yarılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Borçlar Kanunu'nun m. 44. değerlendirmesinde, temsil edilen, temsilciye bir belge vermişse, temsil yetkisinin sona ermesinden sonra bu belgeyi geri almalıdır. Temsilci de temsil yetkisi sona erdiğinde, temsil belgesini ya temsil olunana geri vermeli ya da mahkemeye tevdi etmelidir. Yetkisi sona eren temsilci, bu işlemi yapmıyorsa, temsil olunan bu belgeyi temsilciden dava yoluyla da geri alabilir. Dava, temsil belgesinin geri verilmesine, geri verme mümkün değilse, temsil belgesinin hükümsüz sayılmasına ilişkin olacaktır. Temsil yetkisi veren kimsenin ya da haleflerinin, temsil

²³ İbrahim Kaplan, *Hakimin Sözleşmeye Müdahalesi*, 2013, Ankara, Yetkin Yayınevi, s. 127.

²⁴ Fahrettin Aral, *Türk Borçlar Hukukunda Kötü İfa*, 2011, Ankara, Yetkin Yayınevi, s.52.

yetkisinin belgesinin geri alınmasını ya da dava açılmasını “ihmal” etmeleri halinde, bunun bu sorumluluk sonucu TBK. m. 44.’de hüküm altına alınmıştır. Bu takdirde, temsilcinin yetkisi sona ermiş olmasına rağmen, bu belge ile işlem yapması sonucunda temsil edilen sorumlu olacaktır.²⁵

Dar anlamda güven sorumluluğu olarak kabul edilen m. 44 kapsamına giren hallerde temsil yetki belgesini geri almakta ihmal gösteren kişilerin sorumluluğu “yetkisiz temsil” söz konusu olduğunda, yetkisiz temsilcinin sorumluluğundan farklıdır.

Yetkisiz temsil durumunda, zarar gören, sözleşmenin gerçekleşmemesinden dolayı meydana gelen zararını, yetkisiz temsilciden isteyebilir. Bunun için yetkisiz temsilcinin kötü niyetli olması, yani kendisinde temsil yetkisinin olmadığını bilmesi gerekmez. Temsil edilenin bu sözleşmeye icazet vermemesi halinde, üçüncü kişi sözleşmenin meydana gelmemesinden dolayı zararın tazmini için sözde temsiliye dava açabilir. Temsilci kendisinde temsil yetkisinin olduğuna inanarak hareket etmiş olsa bile, meydana gelen menfi zararı tazmin etmekle yükümlüdür. Yani temsilcinin kusurlu olmasına gerek yoktur. Kusurlu olduğu, yani kötü niyetli olarak, kendisinde temsil yetkisinin olmadığını bildiği hallerde, hâkim onun daha fazla zararın karşılanmasına hükmedebilir. Hakkaniyetin bunu gerektirip, gerektirmediği, somut olayda hâkimin takdirine göre belirlenecektir.²⁶ Yerine göre ve özellikle kast veya ağır ihmalin bulunduğu durumlarda hakkaniyet gerektiriyorsa, TBK. m. 35 ve m. 47 hükümlerinden kıyas yoluyla yararlanarak olumlu tazminat miktarına kadar yükselebilen bir tazminat talep etmek hakkı saklıdır.²⁷

3. Temsilcinin Culpa in Contrahendo Sorumluluğu

Aracı veya yardımcının eyleminden dolayı sorumluluk söz konusu olduğunda, bizim de katıldığımız görüşe göre zarar veren yardımcı-aracı ile mağdur arasında özel bir ilişki var ise ya da aracı veya uzman olan kişi, TBK. m.116 anlamında; ifa ya da müzakere yardımcısı sayılıyorsa, esasen yardımcı kullanan kimse ile zarar gören arasında da özel bir ilişki kurulmuş varsayılır. Şu hâlde bu durumda hem yardımcı-aracı kimseler, hem de yardımcı kullanan kimseler, *culpa in contrahendodan* dolayı sorumlu olmalıdır.²⁸

Zarar veren kimse, yetkisiz temsilci ise, zarar verici davranışından bizzat kendisi sorumludur. Meydana gelen zararı, bizzat karşılayacaktır. Hakkaniyet gerektiriyorsa ve güven ilkesi dolayısıyla, temsil olunanın da sorumlu olacaktır. Bu gibi kimseler, zarar gören taraf ilerde aralarında özel bir bağ kurulacak şekilde birbirleri ile temasa geçmişlerse, bu durumda *culpa in contrahendo* sorumluluğu söz konusu olacaktır. Böyle bir temas yoksa da bizzat sözleşme müzakeresinin tarafı temsilci, yardımcı,

²⁵ Kalkan Oğuztürk, a.g.e. 229.

²⁶ Kalkan Oğuztürk, a.g.e. s.229.

²⁷ Necip Kocayusufpaşaoğlu .,(2017), **Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme**, İstanbul, Filiz Kitabevi., s.9.

²⁸ Kalkan Oğuztürk, a.g.e. s.261.

aracının sebep olduğu zarardan sorumlu olacak, BK. m. 51 gereğince de rücu hakkına sahip olacaktır.²⁹

4. Başlangıçtaki İmkânsızlık Nedeniyle Sorumluluk

TBK. M. 27/1 hükmü; sözleşme konusunda, sözleşmenin kurulduğu anda objektif kusursuz imkansızlığın mevcut olması durumunda sözleşmenin kesin geçersiz olduğu düzenlenmiştir. Bu imkansızlık, sonraki imkansızlık olarak halleri olan TBK. M. 112 ve TBK. M. 136'daki imkansızlık farklı bir imkansızlıktır. Burada başlangıçtaki imkansızlık söz konusudur. Başlangıçtaki imkansızlık, başlangıçta, yani sözleşme kurulduğu sırada var olmalıdır. Başlangıçtaki imkansızlık objektif imkansızlık olarak adlandırılmaktadır.³⁰

5. CULPA IN CONTRAHENDONUN GENEL ŞARTLARI

Culpa in contrahendonun doğabilmesi için failin kusurlu olması gerekmekte, hukuki işlem içerisinde yaptığı eylemin hukuka aykırı olması, eylemden kaynaklanan bir "zarar" bulunması ve son olarak da uyguladığı eylem ile yarattığı zarar arasında da "illiyet (nedensellik bağı) bulunması gerekir.³¹ Bu nokta da nedensellik bağı hukuki işlem için büyük önem arz etmektedir.

Culpa in contrahendo sorumluluğu en nihayetinde bir tazminat müessesidir. Bu yüzden tazmini gerektiren bir zararın varlığı gereklidir. Doktrinde bu konuda bir kimsenin kişilik veya mal varlığında iradesi dışında eksilme meydana gelmesi durumudur.

Mal varlığında meydana gelen zarar "maddi zarar", kişilik haklarında meydana gelen zarar "manevi zarar" olarak tazminat gerektirmektedir. *Culpa in contrahendo*'ya dayanan borç ilişkisi asli edim yükümlülüğü içermemektedir.³²

Görüşmeciler taraf olmalarından sonra, müzakere görüşmelerine başladıkları andan itibaren birbirlerine karşı bazı önemli yükümlülükler göstermek zorundadır.³³

Bunun yanında *culpa in contrahendo* sorumluluğundan kurtulmak isteyen taraf, dürüstlük kuralının gereği olarak, muhatabının şahsının ve malının zarara uğramasını engelleyici görevleri bulunmaktadır.³⁴

Yani taraflar birbirlerine karşı;

- Sözleşme görüşmelerinin ciddi olarak yürütülmesine özen göstermekle
- Bilgi vermek ve açıklamakla,

²⁹ Kalkan Oğuztürk, a.g.e. s.261.

³⁰ Antalya, a.g.e., s. 388.

³¹ Hatemi, a.g.e., s.116.

³² Antalya, a.g.e., s. 189.

³³ Antalya, a.g.e., s. 189.

³⁴ Fahrettin Aral, **Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri**, 2018, Yetkin Yayınları, s.276.

- Karşı tarafın kişi ve malvarlığını zarardan korumakla,
- Dürüstlük kuralından kaynaklanan diğer önlemleri alma ve ona uygun davranışta bulunmakla ve
- Diğer önemli özen yükümlülüklerini göstermekle yükümlüdür.³⁵

Bunların hepsi “özen gösterme yükümlülüğü” başlığı altında toplanabilmektedir.³⁶

*Culpa in contrahendo*nun oluşabilmesi için birbirlerine karşı yükümlü oldukları davranışlar yerine bunlar buldukları aykırı davranış ile meydana gelen zarar arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır. ³⁷ İliyet bağının tespiti kusursuz sorumluluk hallerinde de büyük önem arz etmektedir. Bununla beraber, kusursuz sorumluluk ilişkisinin doğabilmesi, kurulabilmesi için başka hukuki işlemlerde olduğu gibi bu durumda da illiyet bağına gereklilik söz konusudur.³⁸ Hatemi’ye göre, Bir kimse, meydana gelmesinde hiçbir katkısı bulunmadığı halde ve hakkaniyet ilkesinin de mesela “Ni’met külfete göredir” veya “Fedakarlığın Denkleştirilmesi” ilkesi gereğince bu zararın giderimini “topluluğun diğer üyeleri de güçleri ölçüsünde paylaşmalıdır” mülahazaları ile haklı göstermediği hallerde bir zarardan sorumlu tutulursa, bir suçtan dolayı suçsuzun sorumlu tutulması gibi, ortada bir “adaletsizlik” var demektir.³⁹

Culpa in contrahendo sorumluluğunun bir diğer kurucu unsuru ise, kusurdur. *Culpa in contrahendo* kavramı bir kusur sorumluluğudur. Yani kusurdan kaynaklanması gereklidir. Zaman zaman bu konuyla alakalı “kanunun açıkça öngörmesi şartıyla” kusura dayanmayan bir sorumluluktan bahsedilebileceği fikri hakimdir. Buna bağlı akdi sorumluluk kurulurken, makul, ortalama, objektif bir borçlu tipi tanımlanarak hukuki ilişkinin kurulduğu varsayılır. Bu durum bazen hakkaniyete aykırı durumlar teşkil etse de kusurun tespitinde “objektif borçlu tipinin bilgi ve yetenekleri değil, borçlunun bilgi ve yetenekleri esas alınır” denmektedir.⁴⁰

Kusurun varlığında bazen ortak kusur durumu söz konusu olabilir. Böyle durumlarda ortak kusur, tazminattan indirim sebebi teşkil edebilir, ancak zarar görenin ortak kusuru, onun iyi niyetini ortadan kaldıracak şekilde yüksek olmaması gerekmektedir.

6. *CULPA IN CONTRAHENDONUN HÜKÜM VE SONUÇLARI*

1. Genel olarak

Sözleşme müzakereleri sırasındaki kusurlu davranışı ile karşı tarafa zarar veren kimse, bu zararı *culpa in contrahendo* sorumluluğu uyarınca tazmin etmekle yükümlüdür. Burada zarar görenin haklı güveni, eğer güvendiği duruma güvenmeseydi uğrayacağı

³⁵ Antalya, a.g.e., s. 189.

³⁶ Antalya, a.g.e., s. 189.

³⁷ Hatemi, a.g.e., s.135.

³⁸ Hatemi, a.g.e., s.135.

³⁹ Hatemi, a.g.e., s.135.

⁴⁰ Eren, a.g.e., s.1020.

zararların tazminiyle sonuçlanacaktır. Aslında bu açıdan *culpa in contrahendo* güven sorumluluğundan ayrılmaktadır.⁴¹

Sözleşme müzakerelerinin kesilmesi, karşı tarafın bilgisi içerisinde veya dışında, müzakerecilerin tek taraflı istekleri doğrultusunda sona erdirmek suretiyle gerçekleşebilir.⁴² Görüşmeler kural olarak sözleşme görüşmelerini her zaman kesebilirler, görüşmeyi kestikleri takdirde, görüşmelerin istekleriyle bağlantılıdır.

Sözleşme müzakerelerinden dolayı yapılan harcamalar hakkında sözleşme müzakereleri anlaşmasında aksi kararlaştırılmamışsa, taraflar sözleşmenin kurulması amacıyla yapılan harcamalara katlanır.⁴³ Bunun yanında sözleşme tarafları aralarında esaslı unsurlar üzerinde anlaşmışlar ise, sözleşmenin kurulduğu varsayılır.

Bunun yanında *culpa in contrahendo* kavramının sonuçlarını açıklarken, bunun bir koruma yükümü olduğunu, sözleşmenin kurulmasından bağımsız olarak ve kanuni borç ilişkisi olan güven ilişkisinden temellendirildiğini söylemek yanlış olmaz.⁴⁴

a. Tazminat İlişkisi ve Tarafları

Taraflar eğer özen yükümlülüğüne uygun davranılmayışından dolayı yapılan müzakereleri noktalayarak, sözleşmeyi düzenlememişlerse, sözleşme müzakerelerinde özen yükümlülüğüne uygun davranmayan taraf, diğer tarafın sözleşme müzakerelerinde yapılan harcamalara ve özen yükümlülüğü ihlaline ilişkin zararlarını tazmin eder.⁴⁵ Tarafların edim yükümlülüklerini yerine getirirken, hizmet edimli sözleşmelerde güven ilişkisinin kazandığı önem ile birlikte, özen sorumluluğunun yanında aydınlatma ve bilgilendirme yükümlülükleri bulunabilir.⁴⁶

Aksi kararlaştırılmamışsa, bir yükümlülüğe aykırı hareket edilmemişse sözleşme sona ermesi halinde tarafların her biri kendi sözleşmeden doğan masraflara katlanmakla yükümlüdür.⁴⁷ Bir özen yükümlülüğü ihlali durumunda, kurallar gereğince yükümlülüğün koruduğu amaçtan hareketle güven sorumluluğu da uyarınca, zararın tazmini gerekmektedir. Sözleşmeler hukuku anlamında, bunun ihlali hukuka aykırılığa nazaran göreceli bir kavram olduğu söylenmektedir.⁴⁸

Örneğin annesiyle alışveriş merkezine giden bir kız çocuğunun başına buradan dolayı bir zarar gelmesi halinde, potansiyel müşteri olarak bulunmasa dahi kadının yanında ve onun koruma alanında olduğu için akdi sorumluluk esasınca tazmini mümkündür.

⁴¹ Huriye Reyhan Demircioğlu, *Culpa In Contrahendo Sorumluluğu*, 2009, Ankara, YetkinYayıncılık, s. 259.

⁴² Antalya, *a.g.e.*, s. 207.

⁴³ Antalya, *a.g.e.*, s. 207.

⁴⁴ Şener Akyol, *Tam Üçüncü Şahsın Yararına Sözleşme*, 2008, İstanbul, Vedat Kitapçılık, s.130.

⁴⁵ Antalya, *a.g.e.*, s. 192.

⁴⁶ Gümüş, *a.g.e.*, s. 118.

⁴⁷ Antalya, *a.g.e.*, s. 192.

⁴⁸ Gümüş, *a.g.e.*, s.72.

Bu sorumluluk esasında tazminat borçlusu, sözleşme görüşmeleri içerisinde koruma yükümlülükleri kusurundan kaynaklı görüşmeciyi veya onun koruması altında bulunan üçüncü kişiyi zarara uğratan kimsedir.

Culpa in contrahendo haklı güvenin ihlalden kaynaklandığı için bu sorumluluk türünde, tazmin edilecek olan zarar ve davranışla sebep sonuç ilişkisi içerisinde yani aralarında illiyet bağı olması gerekmektedir. Bu sorumluluğun zaman zaman güven sorumluluğu ile birlikte anılması güven zararı kapsamına girdiğini ve menfi zarar olduğu ifade edilmektedir. Müspet zarar, sözleşmenin gereği gibi ifa edilmeyişinden kaynaklanırken, menfi zarar sözleşmenin kurulacağına, devam edeceğine duyulan güven veya güvenilenin boşa çıkmasından sonra sözleşmenin kurulmayışı ve üstlenilen zararı tanımlamaktadır. Bu sorumluluk türü kanunda düzenlenmemiş olduğundan ve hâkimi takdir yetkisi önemli bir unsur olmasından dolayı kanaatimizce kusur oranları, uğranılan zararlar ölçüsünde hâkim takdirine ve hakkaniyet çerçevesinde değerlendirilmelidir. Her hukuki işlemde olduğu gibi, *culpa in contrahendo* çok kapsamlı ve kavramı soyut nitelikte olduğu için kusurun hafif mi yoksa ağır kusur mu, zarar görenin rızasının olup olmayışı veya ortak kusur durumu söz konusu olup olmadığına göre değerlendirilmesi tamamen hâkimin takdirine bırakılmıştır. Tazminat hakkında değerlendirme yapılırken zararın sözleşme kurulmadan menfi zarara mı yoksa sözleşme kurulduktan sonra müspet zarara mı yol açacağına ayırımı önemli bir noktadır.

b. Zamanaşımı ve İspat Yükü

6098 sayılı Kanunda farklı sorumluluk türünden doğan sorumluluklar için farklı zamanaşımı süreleri öngörülmektedir. Kanunda haksız fiil sorumluluğu için 1 ve 10 yıllık sürelerle tabi tutulmuştur. TBK. M. 146'da sözleşme sorumluluğunda herhangi bir durum oluşmadıkça 10 yıllık zamanaşımı sürelerine tabi olacağı söylenmiştir ve *culpa in contrahendo* sorumluluğunun da 10 yıllık sınırlı olan sürenin dolmasıyla zamanaşımı olacağı fikri hakimdir.

TMK. m. 6 uyarınca, *culpa in contrahendo* sorumluluğunda diğer hukuki işlemlerin aksine ispat yükünün yer değiştirmesi durumu söz konusu olacak ve zarar verdiği iddia edilen taraf zarara sebep olmadığını, yükümlülüğüne aykırı davranmadığını ispat etmek zorundadır.⁴⁹ Bu görüş diğer görüşlere nazaran daha adil kabul edildiğinden bizim görüşümüz de bu yöndedir. Kanunda istisna olarak, zarar vermediğini iddia etmeye çalışan taraf kusura sahip olmasa da dahil, bazı durumlarda kişinin sorumluluğu olduğu kararına varabilir.⁵⁰

⁴⁹ Antalya, a.g.e., s. 193.

⁵⁰ Antalya, a.g.e., s. 193.

7. CULPA IN CONTRAHENDO SORUMLULUĞUNUN DİĞER SORUMLULUK TÜRLERİYLE YARIŞMASI HALİ

a. Haksız Fiil Sorumluluğuyla Yarışması

Aynı somut olayda, haksız fiil sorumluluğunun şartları ile *culpa in contrahendo* sorumluluğunun şartlarının ayrı ayrı gerçekleşmiş olması mümkündür. Böyle bir durumda haksız fiil sorumluluğu ile *culpa in contrahendo* sorumluluğunun yarışması hali söz konusu olmaktadır. Yani zarar gören, ister haksız fiil, isterse *culpa in contrahendo* sorumluluğunun faydalanabilecektir.⁵¹

Culpa in contrahendo sorumluluğu ve haksız fiil sorumluluklarının yarışmaları genelde bütünlük menfaatlerinin zarar gördüğü hallerde ortaya çıkmaktadır. Bütünlük menfaatlerinin ihlal edildiği vakıalar bakımından, kişilerin edim dışındaki kişi ve mal varlığı değerlerini ifa eden bütünlük menfaatleri, esas olarak, haksız fiilin koruma sahasına girer. Dolayısıyla ihlali halinde haksız fiil sorumluluğunu doğururlar. Ancak bu tip bir ihlal, tarafları arasında özel bir bağlantı, edim yükümlülüklerinden bağımsız da olsa bir borç ilişkisi içerisinde gerçekleştirildiğinde, haksız fiilin unsurları, somut olayın unsurlarıyla tam olarak örtüşmez.⁵² Gerçekten taraflar arasındaki somut borç ilişkisinin yarattığı güveni ihlal eden davranışlar, bir bütünlük menfaatinin ihlali niteliğinde de olsalar, salt haksız fiil olarak değerlendirilemezler; dolayısıyla sadece haksız fiil hükümlerinin uygulanmasını kabul etmek, zarar göreni hak ettiğiinden daha elverişsiz hükümlerle korumaya mahkûm etmek olur.⁵³ Bu iki tür sorumluluğun yarışmasının söz konusu olabilmesi için, zarar görenle, zararın doğmasına neden olan kişi arasında, bilhassa bir sözleşme bulunması durumu aranmaktadır.⁵⁴

Bunun yanında, asli edim yükünü doğuran bir borç, ilişkisi henüz kurulmuş bir borç ilişkisi henüz kurulmuş değilse, “özen gösterme yükümü”nün yerine getirilmemesi halinde söz konusu olan *culpa in contrahendo* sorumluluğunun konusu olan zararın “menfi zarar” olarak kabul edilmektedir. İfanın yapılmaması veya gerektiği gibi olmamasından doğan ifa menfaati kaybı, kazanç kaybı ise “müspet zarar”dır. “Menfi zarar” sadece *culpa in contrahendo* sorumluluk borç ilişkisinde değil, sonradan hükümsüz kalan ve özellikle ifada gecikme dolayısıyla ile rücu edilen bir akdin tasfiyesinde de söz konusu olabilmektedir.

b. Sözleşme sorumluluğu ile Yarışması

Culpa in contrahendo sorumluluğunun, haksız fiil sorumluluğunun aksine, sözleşme sorumluluğu ile yarışması mümkün değildir. Çünkü zarar görenin aksi bir talep hakkına sahip olduğu durumlarda, *culpa in contrahendo* sorumluluğunun işletilmesi gerektiği bir kanun boşluğundan veya hakkaniyete uyun bir durum tesis etmek ihtiyacından bahsedilemez. Üstelik *culpa in contrahendo* sorumluluğu taraflar arasındaki “sözleşme görüşmeleri ilişkisi” şeklinde ortaya çıkan özel bağlantı

⁵¹ Demircioğlu, a.g.e., s.281

⁵² Demircioğlu, a.g.e., s.281.

⁵³ Demircioğlu, a.g.e., s.282.

⁵⁴ Tamer İnal, *Borca Aykırılık ve Sonuçları*, 2009, Papatya Yayınları, s.85.

sebebiyle, sözleşme sorumluluğu hükümlerinin “kıyasen” uygulanacağı bir sorumluluk türüdür. Bu yüzden doğrudan doğruya sözleşme sorumluluğunun söz konusu olduğu durumlarda dahi *culpa in contrahendo* sorumluluğuna başvurarak aynı hükümlerin kıyasen uygulanması fikrimizce de uygun olmaz.

Aynı zamanda haksız fiil sorumluluğu çerçevesinde, talep edilebilecek doğrudan zarar, aynı zamanda akitten doğan bir özen yükümünün ihlali demek olabilir.⁵⁵ Örneğin taşıma sözleşmesi dolayısıyla A'yı taşıyan B'nin dikkatsizlikle kaza yapması ve A'nın yaralanması halinde, bu gibi durumlarda sözleşme sorumluluğu ile haksız fiil sorumluluğu yarışır. Buna karşılık bir kazanç kaybı varsa, bu zararı güvence altına alan bir sözleşme ilişkisi de yoksa, yansıma zararı söz konusu olabilir. Bu zararın nedensellik yani illiyet bağı içerisinde olup olmadığı yansıma zararının giderilip giderilemeyeceği halinde bizim için büyük bir önem arz etmektedir.

Sözleşme hükümlerinde bazı usuli düzenlemeler ve dava zamanaşımı zarar gören için dava elverişlidir. Bunu TBK. m. 146 ve TBK. m. 72'de görmekteyiz. Bundan dolayı özellikle zamanaşımı def'i ile karşılaşmış zarar gören biri, başka bir zarar gören de aynı eylem dolayısıyla uğradığı zararı akit çerçevesinde isteyebiliyorsa, kendisinin de bu akdin koruma alanına dahil sayılmasını ve TBK. m. 125'deki zamanaşımı süresinden yararlandırılmasını isteyebilir. Bu talebi kabul edilirse “akdin üçüncü kişiyi koruyucu etkisi” söz konusu olacaktır.⁵⁶

Culpa in contrahendo sorumluluğunun sözleşme sorumluluğu karşısında tali karakteri kendisini “akdin müspet ihlali” kurumu karşısında da gösterir. Bununla beraber doktrinde kabul edilen genel görüşe göre bütünsel koruma anlayışı gereğince *culpa in contrahendo* ve akdin müspet ihlali, aynı bütünün, borç ilişkisinin bulunduğu safhaya göre görünüm biçimleri değişen parçalardır ve bu açıdan *culpa in contrahendo* ve akdin müspet ihlali arasındaki ilişki tam anlamıyla *culpa in contrahendo* ve sözleşme sorumluluğu arasındaki ilişkiyle benzerlikler taşımaz. Bununla beraber, geçerli bir sözleşme kurulduktan sonra koruma yükümlülüklerinin ihlalinin kavramsal açıdan olsa da *culpa in contrahendo* değil, akdin müspet ihlalinin oluşturduğundan, akdin müspet ihlalinin yarışması da pek mümkün görünmemektedir.

8. SONUÇ

Culpa in contrahendo sorumluluğu sözleşme müzakeresi sorumluluğunu ifade etmekte olup, hukuki ve iktisadi gelişmelerden doğan sorunları çözmek amacıyla doktrin tarafın oluşturulmuş, Türk Borçlar Kanunu'nda genel bir hükümlerle düzenlenmemiş olup, buna rağmen kanun koyucu tarafından tamamen varlığı yok sayılmamış ve münferit hükümlerle kaleme alınmaya çalışılmıştır.

Culpa in contrahendo sözleşme yapılmadan önce tarafların görüşmeler esnasında birbirlerine güven duymalarından mütevellit ortaya çıkan bir sorumluluk türü olduğu ileri sürülmüştür. Bu yüzden güven sorumluluğu ile zaman zaman aynı anlamlarda veya üst başlıklarda kullanılmıştır. Bu sorumluluğun asli edimden ayrılan bağımsız bir borç ilişkisi olduğu kabul edilmektedir. *Culpa in contrahendo* sorumluluğu yasal

⁵⁵ Hatemi, a.g.e., s. 133.

⁵⁶ Hatemi, a.g.e., s. 133.

niteliği itibariyle sözleşme sorumluluğu ve haksız fiil sorumluluğu başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu yüzden kanunda öngörülen 10 yıllık zamanaşımı süresine tabi tutulmuştur. Kanunda düzenlenmemiş olsa da elimizdeki münferit hükümler kullanılabilen, bunun yanı sıra hâkimin takdir yetkisi önemli bir yer arz etmektedir. Bundan dolayı *culpa in contrahendo* kanunda düzenlenmemesi hâkimin takdir yetkisini kullanırken her vakıa için ayrı değerlendirme yapılması gerektiğini, her değerlendirmenin kendi içinde nitelik ve özelliklerine, münferit hükümlerine tabi tutulması kanaatimizce doğrudur. Bu sorumluluk temelini güven sorumluluğundan aldığı için güven ilişkisi içerisinde edimin gerçekleşebilmesi için karşılıklı menfaatlerin irade çerçevesinde karşılanması gerekmektedir ve bu sorumluluğun haksız fiil sorumluluğundan ayrılan kısmı taraflar arasında somutlaşan bir işlem başlamamış olmasıdır. *Culpa in contrahendo* sorumluluğu normatif anlamda güven ihlaline dayanmaktadır ve sözleşme hükümlerine kıyasen uygulanması durumu da mümkündür. Tam olarak *culpa in contrahendo* sorumluluk hallerine güven sorumluluğu demek mümkün değildir. Aslında hep aynı anlamlar olarak kullanılsalar da birbirlerinden farklı kavramlardır. Bu açıdan güven sorumluluğu ve *culpa in contrahendo* sorumluluğunun birbirinden çok net bir şekilde ayrılması gerekmektedir. Güven sorumluluğu da haksız fiil veya sözleşme sorumluluğundan kaynaklanmayıp üçüncü bir sorumluluk türü olarak kabul edilmekte, *culpa in contrahendo* ise bu manada güven sorumluluğunun bir alt başlığı olarak kabul edilmektedir. *Culpa in contrahendo* muhtevası ve anlayışından dolayı soyut ve teorik olarak görülse de pratikte her hukuki işlem içerisinde görebileceğimiz, her vakıanın farklı olmasından dolayı konuya göre değerlendirilecek, konunun bütünüyle sonuçlandırılacak bir sorumluluk tipidir.

KAYNAKÇA

Altaş H., (2018), **Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri**, Ankara, Yetkin Yayınları.

Akyol Ş.(2008), **Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme, İstanbul**, Vedat Kitapçılık.

Antalya G., (2016), **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Temel Kavramlar ve Sözleşmeden Doğan Borç İlişkileri**, İstanbul, Legal Yayınevi.

Aral F., (2011), **Türk Borçlar Hukukunda Kötü İfa**, Ankara, Yetkin Yayınları.

Arıkan M., (2009) **Culpa in contrahendo sorumluluğu**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt 17, Sayı 1, s. 70, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/262715>(14.04.2019,WEB;)

Demircioğlu, H., (2009), **Güven Esası Uyarınca Sözleşme Görüşmelerindeki Kusurlu Davranıştan Doğan Sorumluluk(Culpa In Contrahendo Sorumluluğu)**, Ankara, Yetkin Yayınları.

Durak Y., (2014), **Güven Sorumluluğu ve Culpa In Contrahendo**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:25, Sayı:1, 239-288.

Eren F.,(2018), **Borçlar Hukuku Genel hükümler**, Ankara, Yetkin Yayınları.

Gümüş M.,(2001), **Türk-İsviçre Hukukunda Vekilin Özen Borcu**, İstanbul, Beta Yayınevi.

Güvenç Ö (2014), **Culpa in contrahendo Sorumluluğu Bağlamında Sözleşme Görüşmelerinin Kesilmesi**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:18, Sayı:3-4., s.363-397

Hatemi, H., Gökyayla E.,(2017), **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, İstanbul, Vedat Kitapçılık.

İnal, T.,(2009), **Borca Aykırılık ve Sonuçları**, İstanbul, Papatya Yayınları.

Kalkan Oğuztürk B.,(2008)., **Güven Sorumluluğu**, İstanbul, Vedat Kitapçılık.

Kaplan İ.(2013), **Hakimin Sözleşmeye Müdahalesi**, Ankara, Yetkin Yayınları.

Kocayusufoğlu N.,(2017), **Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme**, İstanbul, Filiz Kitabevi.

Oğuzman K. , Öz T.,(2018),**Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, Vedat Kitapçılık.

Serozan R.,(bt), “**Culpa In Contrahendo ve Akdin Müspet İhlali-Edim Yükümlülüklerinden Bağımsız Borç İlişkileri**”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,s. 109-129.

Yürekli S. ,(Bt),**İş Hukukunda Sözleşme Görüşmelerinden Doğan Sorumluluk (Culpa in contrahendo)**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı Dergisi, Cilt: 22, Sayı:2, s.541-578, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/97941> (14.04.2019, WEB:)